

Проданчук М. Г.,
доктор медичних наук, професор,
член-кор. НАМН України,
директор Наукового центру
превентивної токсикології, харчової та
хімічної безпеки імені академіка
Л.І. Медведя МОЗ України

Черняк А. М.
доктор юридичних наук,
ректор Національної академії СБ України

Величко М. В.
кандидат біологічних наук,
старший науковий співробітник,
професор Національної академії СБ України

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.1-2/120-131>

УДК 351.74

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ЗМІН У КК УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ЗАМІНИ ВИЗНАЧЕННЯ «ОТРУЙНІ РЕЧОВИНИ» НА «ВИСОКОТОКСИЧНІ РЕЧОВИНИ» ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Анотація. В рамках завдань з реалізації рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 року «Про заходи щодо підвищення рівня хімічної безпеки на території України», яке уведено в дію Указом Президента України № 104/2021, щодо недостатньої досконалості нормативно-правового та організаційного забезпечення систем управління хімічною безпекою та поводження з хімічними речовинами в державі, нагальними є питання відповідності із законодавством ЄС. В цьому контексті важливим також є і приведення у відповідність із законодавством ЄС застосування та розуміння термінів, що належать до питань хімічної безпеки. Із таких понять, що вживаються в українському праві, але відсутні у правовому забезпеченні ЄС, є поняття «отруйні речовини».

Метою дослідження є доцільність внесення змін у КК України шляхом заміни поняття «отруйні речовини» на «високотоксичні речовини» в контексті гармонізації із законодавством ЄС.

На основі дослідження автори дійшли висновку про доцільність внесення змін у КК України шляхом заміни визначення «отруйні речовини» на «високотоксичні речовини» у контексті гармонізації із законодавством ЄС.

Тому автори пропонують внесення змін у КК України шляхом заміни за їхніми властивостями, а не як предмет чи знаряддя застосування поняття «отруйні речовини» на «високотоксичні речовини» в контексті приведення у відповідність із законодавством ЄС, та викладення статей 201 і 321 КК України у новій редакції.

Ключові слова: хімічні речовини, високотоксичні речовини, отруйність, токсичність, правове забезпечення, гармонізація, національна безпека, Європейський Союз, директиви, регламенти.

Постановка проблеми. Останнім часом особливо актуальними для України стали проблеми у сфері хімічної безпеки, що свідчить про існування загрози національній безпеці держави, яка зумовлена незадовільним поведженням (імпорт, виробництво, зберігання, транспортування, використання, знищення та утилізація) із хімічними небезпечними речовинами, зокрема хімічними засобами захисту рослин (далі ХЗЗР), що врешті негативно впливає як на стан громадського здоров'я, так і на екологічний, соціальний, економічний стан країни.

Зазначене вказується в Указі Президента України від 19 березня 2021 року № 104/2021, який увів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про заходи щодо підвищення рівня хімічної безпеки на території України» від 19 березня 2021 року (далі Рішення). У Рішенні визнається недостатньо ефективною сучасна діяльність Кабінету Міністрів України (далі КМУ) із забезпечення проведення державної політики управління хімічною безпекою та поведження з хімічними речовинами, впровадження дієвих механізмів у державній регуляції в цій сфері.

Серед інших заходів КМУ запропоновано встановлення гігієнічних нормативів з урахуванням європейських підходів та світових практик тощо.

Щодо питання гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством ЄС згідно з Рішенням КМУ, необхідно ратифікувати Конвенцію Міжнародної організації праці № 170 «Про безпеку в застосуванні хімічних речовин на виробництві» та приєднання до Мінаматської конвенції про ртуть.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Деяким аспектам дослідження проблем у сфері хімічної

безпеки для України та шляхів їх вирішення присвятили свої праці вітчизняні науковці. Серед них М.В. Величко, Є.Ю. Ситник, О.С. Ковалюк, І.Д. Головін, які досліджували питання стану системи хімічної безпеки держави в умовах втрати чинності Постанови КМУ від 20 червня 1995 року № 440 «Про затвердження Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів» з метою розробки пропозицій для вдосконалення нормативно-правової протидії при загрозах національній безпеці України хімічного характеру.

Автори дійшли висновку щодо суттєвого погіршення в країні стану національної безпеки України стосовно можливості протидії в разі виникнення загроз хімічного характеру. Як зазначають учені, поряд із іншими чинниками на цей стан негативно вплинули і заходи з дерегуляції нормативно-правових документів у вказаній сфері.

Для ефективного вирішення проблем та зменшення потенційних хімічних загроз автори запропонували перелік комплексних заходів щодо вдосконалення наявної у державі системи хімічної безпеки¹.

І.М. Максимчук у статті вивчає проблему недосконалого контролю та механізму обігу отруйних речовин в Україні внаслідок скасування деяких регулятивних підзаконних актів під час імплементації українського законодавства до європейського, а також зосереджує увагу на терміні «отруйна речовина» як на такому, що має істотне значення в методиці розслідування кримінальних правопорушень та тактиці проведення окремих слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із отруйними речовинами².

¹ М.В. Величко, Є.Ю. Ситник, О.С. Ковалюк, І.Д. Головін, Наслідки дерегуляції у сфері державного контролю за ввезенням, обігом, використанням та утилізацією на території України небезпечних хімічних речовин (2017) 1–2 (77–78) *Науково-практичний (фаховий) журнал «Сучасні проблеми токсикології, харчової та хімічної безпеки»* 143–149.

² І.М. Максимчук, Отруйні речовини як елемент криміналістичної характеристики окремих кримінальних правопорушень (2019) 4 (1) *Науковий вісник публічного права* 316–324.

У своїй статті М. Г. Проданчук, О. Ф. Бантишев, М. В. Величко, О. П. Кравчук, І. М. Салагор, І. М. Максимчук висвітлюють питання про кримінальну відповідальність за суспільно небезпечні дії, предметом яких є отруйні речовини. Авторами зроблено їх стислий юридичний аналіз. Звернуто увагу на необхідність приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу. Зазначено, що в Європейському Союзі у законодавчих та підзаконних актах відсутній термін «отруйні речовини», а живається термін «високотоксичні речовини». Пропонується розробити відповідний до вимог законодавства ЄС проект нормативного документа замість Постанови КМУ № 440, яка втратила чинність, що стосується порядку поводження з вказаними речовинами¹.

М. С. Бондаренко у своїй дисертаційній роботі досліджує проблеми кримінальної відповідальності за незаконні дії з отруйними чи сильнодіючими речовинами, що не є наркотичними або психотропними, чи їхніми аналогами, або отруйними чи сильнодіючими лікарськими засобами, передбачені ст. 321 Кримінального кодексу України (далі КК України). Водночас автор звертає увагу на проблеми невизначеності термінології щодо отруйних чи сильнодіючих речовин тощо. Однак у цьому дослідженні питання гармонізації поняття «отруйність» з вимогами міжнародного законодавства не досліджується².

Метою роботи є дослідження доцільності внесення змін у КК України

шляхом заміни поняття «отруйні речовини» на «високотоксичні речовини» в контексті приведення вітчизняного законодавства до вимог законодавства ЄС.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (далі Угода) важливою частиною є положення про створення зони вільної торгівлі, яка передбачає приведення Україною своїх технічних регламентів і процедур у відповідність до європейських. При цьому особливу увагу приділено вимогам гармонізації вітчизняних нормативно-правових актів, що стосуються розміщення на ринку хімічної продукції, в тому числі пестицидів, а також якості та ідентичності їх досліджень з метою оцінки рівня безпеки для здоров'я людини і навколишнього середовища³.

Крім зазначеної Угоди, Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII ратифіковано ще одну Угоду «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони»⁴ для поглиблення співробітництва з міжнародними організаціями щодо розвитку малого і середнього підприємництва та промисловості, де Україна також взяла на себе зобов'язання стосовно приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу, зокрема з питань енергоефективності та чистого виробництва, до якого належить і використання пестицидів у сільськогосподарському виробництві.

¹ М. Г. Проданчук, О. Ф. Бантишев, М. В. Величко, О. П. Кравчук, І. М. Салагор, І. М. Максимчук, Проблеми кримінально-правової кваліфікації правопорушень обігу небезпечних хімічних речовин на території України (2020) 2 (53) *Науковий фаховий журнал Наукового центру превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л. І. Медведя МОЗ України «Єдине здоров'я та проблеми харчування України»* 39–48.

² М. С. Бондаренко, Кримінальна відповідальність за незаконні дії з отруйними чи сильнодіючими речовинами або отруйними чи сильно діючими лікарськими засобами: Матер. дис. на здобуття наукового ступеня к. ю. н., 2021, 269 <ndi.mvs.gov.ua › files › pdf › dissertation_Bondarenko_M_S> дата звернення 07.02.2023.

³ Указ Президента України від 19 березня 2021 року № 104/2021 <<https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-uviv-u-diyu-rishennya-rnbo-shodo-zahodiv-67257>> дата звернення 07.02.2023.

⁴ Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р <<https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>> дата звернення 07.02.2023.

З метою їх реалізації РНБО України проведений комплекс заходів щодо вивчення сучасного стану рівня хімічної безпеки на території України. Результати заходів відображені в рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 року «Про заходи щодо підвищення рівня хімічної безпеки на території України», яке уведено в дію Указом Президента України № 104/2021, де зазначено, що розглянувши комплекс питань, пов'язаних із викликами хімічного характеру національній безпеці України, встановлено факт недостатньої досконалості нормативно-правового та організаційного забезпечення систем управління хімічною безпекою та поводження з хімічними речовинами в державі, наслідком чого є високий рівень ризиків для природних екосистем та здоров'я населення. Крім цього, зазначається, що недосконалість чинного нормативно-правового регулювання системи хімічної безпеки держави наразі не відповідає загальноприйнятим світовим стандартам, створює передумови для хімічних загроз здоров'ю громадян та екологічному стану України. У цьому контексті також важливим є і приведення у відповідність із законодавством ЄС застосування та розуміння термінів, що стосуються питань хімічної безпеки. Із таких понять, що вживаються в українському праві, але відсутні у правовому забезпеченні ЄС, є поняття «отруйні речовини». Що стосується отруйних речовин як предмета або знаряддя злочину, то на сьогодні в Україні існує своєрідна проблематика, яка полягає у наступному.

Так, кримінально-правовими нормами, а саме статтями 201 та 321 Кримінального кодексу України, передбачена відповідальність за вчинення кримінально

караних діянь у частині незаконного поводження з отруйними речовинами¹. Згідно зі ст. 321 КК України відповідальність передбачена за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів². Автори у цьому контексті беруть до уваги саме отруйні речовини. При цьому у коментарях до КК України при визначенні терміна «отруйна речовина» науковці раніше посилалися на постанову Кабінету Міністрів України від 20 червня 1995 року № 440 (далі постанова № 440, яка втратила чинність)³, якою було затверджено «Порядок одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів» (далі Порядок), до якого додавався «Перелік отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів, виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізація яких здійснюються за наявності дозволу» (далі Перелік). До Переліку увійшли 485 назв хімічних речовин та їхніх сполук, 10 назв штамів-продуцентів та 6 видів продуктів біотехнології.

Варто зазначити, що мотиваційною причиною скасування цієї постанови стала невідповідність її термінів вимогам законодавства Євросоюзу, а саме те, що в Європейському Союзі відсутній у законодавчих та підзаконних актах термін «отруйна речовина», а натомість уживається – «високотоксична за її властивістю, а не за застосуванням (предмет чи знаряддя) речовина». Згідно з Директивою 67/548/ЕЕС (далі Директива)⁴ або

¹ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д С Азаров, В К Гришук, А В Савченко та ін.; за заг. ред. О М Джужі, А В Савченка, В В Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. (Київ, Юрінком Інтер, 2018) 1104.

² Там само.

³ Там само.; Про затвердження Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.1995 № 440 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-95-%D0%BF>> дата звернення 07.02.2023.

⁴ Council Directive 67/548/EEC of 27 June 1967 on the approximation of laws, regulations and administrative

як ще її називають, Директива небезпечних високотоксичних речовин, що видозмінена у 2008 році після прийняття Регламенту регулювання GLP (Classification, Labelling and Packaging, 2006)¹, який набув чинності 2016 року, визначення та таксономія небезпечних високотоксичних речовин міститься у Додатку I Директиви, які стандартизовані і контрольовані Європейським бюро хімічних речовин (ЕСВ). У статті 2 Директиви, що визначає речовини та процеси, які є небезпечними, виділено клас речовин або препаратів, що класифікуються як дуже токсичні або високотоксичні відповідно до вживаного в Україні поняття «отруйна речовина».

Відповідно до законодавства України термін «небезпечна речовина» порівняно з указаним терміном «отруйна речовина» є дещо ширшим, оскільки містить у собі більш розгалужене визначення. Згідно з вітчизняним законодавством, небезпечна речовина – це хімічна, токсична, вибухова, окислювальна, горюча речовина, біологічні агенти та речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей та довкілля, сукупність властивостей речовин і/або особливостей їх стану, внаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю і здоров'ю людей, довкіллю, матеріальним та культурним цінностям².

Водночас визначення поняття «отруйна речовина» у законодавчих актах України не закріплено.

Під поняттям «отруйні речовини (отрути)» науковці розуміють – речовини рослинного, тваринного і мінерального походження або продукти хімічного синтезу у твердому, порошкоподібному чи іншому стані, які за сукупністю притаманних їм властивостей створюють або можуть створити небезпеку для людини, довкілля, тварин і які потребують спеціальних методів, умов і засобів поводження з ними, оскільки їх потрапляння в організм людини навіть у незначних дозах викликає тяжке отруєння (гостре чи хронічне) або смерть³.

З метою пошуку і конкретизації визначення самого терміна «отруйні речовини» та їхніх назв, за результатами проведеного аналізу чинних нормативно-правових актів, що регулюють питання обігу небезпечних матеріалів, встановлено, що термін «отруйні речовини» вживається лише у законах України від 24 лютого 1994 року № 4004-XII «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»⁴ та від 06 вересня 2005 року № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»⁵. Жоден із цих законів України не визначає чіткого і виняткового тлумачення поняття «отруйні речовини» та переліку отруйних речовин, обіг яких підпадає під контроль відповідальних за це державних структур, що важливо для правильної кваліфікації за вчиненими кримінальними правопорушеннями, а також під час призначення і проведення судових експертиз.

Однією із суттєвих та вартих уваги є також інша обставина, яка позбавляє

provisions relating to the classification, packaging and labelling of dangerous substances <op.europa.eu > publication-detail > publication> accessed 07.02.2023.

¹ Commission regulation (EU) 2016/1179 of 19 July 2016 amending, for the purposes of its adaptation to technical and scientific progress, Regulation (EC) No 1272/2008 of the European Parliament and of the Council on classification, labelling and packaging of substances and mixtures <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ: L:2016:195: TOC&uri =uriserv: OJ.L_.2016.195.01.0011.01.ENG> accessed 07.02.2023.

² Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18.01.2001 № 2245-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14> дата звернення 07.02.2023.

³ Дії поліції під час виявлення фактів незаконного поводження з небезпечними матеріалами / І М Максимчук, О М Сура, А А Саковський, Я В Фурман та ін.: Метод. реком. (Київ, Нац. акад. внутр. справ, 2019) 81.

⁴ Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12> дата звернення 07.02.2023.

⁵ Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15> дата звернення 07.02.2023.

правоохоронні органи інкримінувати застосування ст. 321 КК України¹. До такої належать насамперед розбіжності та недосконалості у визначенні терміна «отруйна речовина», оскільки переважна більшість чинних нормативно-правових актів, а саме закони України: від 25 червня 1991 року № 1264-XII «Про охорону навколишнього природного середовища»²; від 14 жовтня 1992 року № 2694-XII «Про охорону праці»³; від 23 травня 2017 року № 2059-VIII «Про оцінку впливу на довкілля»⁴; від 15 лютого 1995 року № 60/95-ВР «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»⁵; від 02 березня 1995 року № 86/95-ВР «Про пестициди і агрохімікати»⁶; від 18 січня 2001 року № 2245-III «Про об'єкти підвищеної небезпеки»⁷; від 20 лютого 2003 року № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»⁸; постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 року № 1287 «Про затвердження переліку особливо небезпечних хімічних речовин, виробництво яких підлягає ліцензуванню»⁹, а також міжнародні нормативно-правові акти, а саме:

Роттердамська конвенція про процедуру Попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі від 10 вересня 1998 року, ратифікована Законом України від 26 вересня 2002 року № 169-IV¹⁰, та Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі від 22 травня 2001 року, ратифікована Законом України від 18 квітня 2007 року № 949-V¹¹, що визначають у своїй термінології саме високотоксичні речовини, а не отруйні, як це зазначено в КК України.

Відповідно до ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість виконання яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. До таких міжнародних документів, які регулюють питання, пов'язані з обігом хімічних речовин та менеджментом, можна визначити наступні: Роттердамська конвенція про процедуру Попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі¹²; Базельська конвенція про контроль за транскордонними перевезеннями не-

¹ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д С Азаров, В К Гришук, А В Савченко та ін.; за заг. ред. О М Джужі, А В Савченка, В В Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. (Київ, Юрінком Інтер, 2018) 1104.

² Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>> дата звернення 07.02.2023.

³ Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>> дата звернення 07.02.2023.

⁴ Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>> дата звернення 07.02.2023.

⁵ Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15.02.1995 № 60/95-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>> дата звернення 07.02.2023.

⁶ Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 № 86/95-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80>> дата звернення 07.02.2023.

⁷ Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18.01.2001 № 2245-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>> дата звернення 07.02.2023.

⁸ Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України від 20.02.2003 № 549-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15>> дата звернення 07.02.2023.

⁹ Про затвердження переліку особливо небезпечних хімічних речовин, виробництво яких підлягає ліцензуванню: постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 № 1287 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1287-98-%D0%BF>> дата звернення 07.02.2023.

¹⁰ Про приєднання України до Роттердамської конвенції про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі: Закон України від 26.09.2002 № 169-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-iv>> дата звернення 07.02.2023.

¹¹ Про ратифікацію Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі: Закон України від 18.04.2007 № 949-V <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/949-16#Text>> дата звернення 07.02.2023.

¹² Про приєднання України до Роттердамської конвенції про процедуру попередньої обґрунтованої згоди

безпечних відходів та їх видаленням¹; Стокгольмська конвенція про СОЗ (стійкі органічні забруднювачі)².

Із метою покращення ситуації у сфері регулювання обігу хімічних речовин, врахувавши недоліки попередньої системи, у 2003 році Єврокомісія прийняла пропозиції щодо введення нової законодавчої бази ЄС у сфері хімічного виробництва, яка отримала назву REACH. Регламентом Європейського парламенту та Ради ЄС REACH (Registration, Evaluation, Authorization and Restriction of Chemicals – Реєстрація, Оцінювання, Дозвіл і Обмеження Хімічних речовин) від 18 грудня 2006 року № 1907/2006 запроваджена нова система регулювання виробництва³. Закон REACH замінив положення щодо хімічних речовин, які існували раніше в країнах-членах ЄС. У 2008 році Європейським Союзом у сфері регулювання обігу хімічних речовин приймається Регламент (ЄС) № 689/2008 про класифікацію, маркування та упаковку⁴. Зазначений Регламент містить критерії класифікації та правила маркування, які узгоджені на рівні ООН, тобто глобально узгоджену систему класифікації та маркування хімічних речовин (Globally Harmonized System of Classification and Labelling of Chemicals (GHS))⁵. Регламентом запроваджені нові критерії класифікації, символи небезпеки (піктограми) ЄС, а також маркування про потенційні ризики та безпеку.

Мета GHS – забезпечити безпеку працівників, споживачів, довкілля при використанні хімічних речовин шляхом маркування товару. У маркуванні міститься

інформація про можливі небезпеки хімічного характеру, які може спричинити хімічна речовина. Крім цього, це дало змогу проведення класифікації та маркування, а також створення узгодженої класифікації, як цього вимагає REACH.

Із 2020 року відповідно до регламенту на етикетках хімічних продуктів з'явилася формула ідентифікації у вигляді 16-значного коду (UFI). Як зазначається UFI, до 2025 року формула ідентифікації у вигляді 16-значного коду стане обов'язковою на етикетках всіх продуктів, які класифікуються як небезпечні для здоров'я чи несуть фізичну небезпеку.

Окрім обов'язкових для виконання міжнародних нормативно-правових документів, що стосуються розміщення на ринку хімічної продукції, Україна також приєдналася до імплементації «Стратегічного підходу до міжнародного управління хімічними речовинами» (Strategic Approach to International Chemicals Management, далі SAICM)⁶, який є основою для міжнародних дій щодо безпечного поводження із хімічними речовинами. «Стратегічний підхід до міжнародного управління хімічними речовинами» є рекомендаційним. Як зазначається, SAICM є загальним посібником для розв'язання багатьох проблем, пов'язаних з хімічними речовинами. Підсумовуючи, зазначимо, що у вищевказаних міжнародних документах про хімічні речовини вживаються такі поняття, як небезпечні, токсичні та високотоксичні (отруйні) тощо. Водночас поняття «отруйні речовини» в жодному із них не вживається.

відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі: Закон України від 26.09.2002 № 169-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-iv>> дата звернення 07.02.2023.

¹ Про приєднання України до Базельської конвенції про контроль за транскордонними та їх видаленням: Закон України від 01.07.1999 № 803-XIV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-14#Text>> дата звернення 07.02.2023.

² Про ратифікацію Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі: Закон України від 18.04.2007 № 949-V <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/949-16#Text>> дата звернення 07.02.2023.

³ Regulation (EC) № 1907/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH), establishing a European Chemicals Agency.

⁴ Регламент (ЄС) від 22.05.2012 № 528/2012 Європейського парламенту та ради <http://www.health.gov.ua/docs/presentation/regl528_2012.pdf> accessed 07.02.2023.

⁵ О П Хохотва, О Л Табачук, Посібник з раціонального управління хімічними речовинами (Київ, Центр ресурсоефективного та чистого виробництва, 2019) 112.

⁶ Strategic Approach to International Chemicals Management <<http://www.saicm.org/About/SAICMOverview>> accessed 07.02.2023.

Висновки. Отже, зважаючи на вказані обставини, автори вважають за доцільне внесення змін у КК України шляхом заміни за їхніми властивостями, а не як предмет чи знаряддя застосування поняття «отруйні речовини» на «високотоксичні речовини» в контексті приведення у відповідність із законодавством ЄС, та викласти статті 201 і 321 КК України наступним чином:

Стаття 201 КК України (Контрабанда).

1. Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, високотоксичних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боеприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, –

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

2. Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або службовою особою з використанням службового становища, –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Стаття 321 КК України (Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут високотоксичних чи сильнодіючих речовин або високотоксичних чи сильнодіючих лікарських засобів).

1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту, збут високотоксичних або сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або високотоксичних чи сильнодіючих лікарських засобів, а також здійснення таких дій щодо обладнання, призначеного

для виробництва чи виготовлення високотоксичних або сильнодіючих речовин, або високотоксичних чи сильнодіючих лікарських засобів, вчинені без спеціального на те дозволу, –

караються штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Порушення встановлених правил виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, відпуску, обліку, перевезення, пересилання високотоксичних чи сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними, чи їх аналогами, або високотоксичних чи сильнодіючих лікарських засобів –

карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно, за попередньою змовою групою осіб, або якщо предметом таких дій були високотоксичні чи сильнодіючі речовини, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або високотоксичні чи сильнодіючі лікарські засоби у великих розмірах –

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

4. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, або якщо предметом таких дій були високотоксичні чи сильнодіючі речовини, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або високотоксичні чи сильнодіючі лікарські засоби в особливо великих розмірах – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

5. Особа, яка добровільно здала високотоксичні чи сильнодіючі речовини, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або високотоксичні чи сильнодіючі лікарські

засоби та вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання високотоксичних чи сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або високотоксичних чи сильнодіючих лікарських засобів, а також за вчинення

таких дій без спеціального на те дозволу (частина перша цієї статті) щодо обладнання, призначеного для виробництва чи виготовлення високотоксичних чи сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або високотоксичних чи сильнодіючих лікарських засобів.

Це дозволить регулювання їх обігу в Україні відповідно до вимог законодавства ЄС.

REFERENCES

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

LEGISLATION

1. Council Directive 67/548/EEC of 27 June 1967 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions relating to the classification, packaging and labelling of dangerous substances <op.europa.eu › publication-detail › publication> accessed 07.02.2023 [in English].
2. Commission regulation (EU) 2016/1179 of 19 July 2016 amending, for the purposes of its adaptation to technical and scientific progress, Regulation (EC) No 1272/2008 of the European Parliament and of the Council on classification, labelling and packaging of substances and mixtures <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?toc=OJ:L:2016:195:TOC&uri=uriserv:OJ.L_2016_195.01.0011.01.ENG> accessed 07.02.2023 [in English].
3. Regulation (EC) № 1907/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH), establishing a European Chemicals Agency [in English].
4. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha [On environmental protection] Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 № 1264-KhII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].
5. Pro okhoronu pratsi [On labor protection] Zakon Ukrainy vid 14.10.1992 № 2694-KhII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].
6. Pro zabezpechennia sanitarnoho ta epidemichnoho blahopoluchchia naselennia [On ensuring sanitary and epidemic well-being of the population] Zakon Ukrainy vid 24.02.1994 № 4004-KhII. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Poriadku oderzhannia dozvolu na vyrobnytstvo, zberihannia, transportuvannia, vykorystannia, zakhoronennia, znyschennia ta utylizatsiiu otruiynykh rehovyn, u tomu chysli produktiv biotekhnologii ta inshykh biolohichnykh ahentiv [On the approval of the Procedure for obtaining a permit for the production, storage, transportation, use, burial, destruction and disposal of poisonous substances, including products of biotechnology and other biological agents] Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.06.1995 № 440 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-95-%D0%BF>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].
8. Pro narkotychni zasoby, psykhotrojni rehovyny i prekursory [On narcotic drugs, psychotropic substances and precursors] Zakon Ukrainy vid 15.02.1995 № 60/95-VR <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].
9. Pro pestytsydy i ahrokhimikaty [On pesticides and agrochemicals] Zakon Ukrainy vid 02.03.1995 № 86/95-VR <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].
10. Pro zatverdzhennia pereliku osoblyvo nebezpechnykh khimichnykh rehovyn, vyrobnytstvo yakykh pidlihaie litsenzuvanniu [On approval of the list of particularly dangerous chemical substances, the production of which is subject to licensing] postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.08.1998 № 1287 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1287-98-%D0%BF>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].
11. Pro pryiednannia Ukrainy do Bazelskoi konventsii pro kontrol za transkordonnymy ta yikh vydalenniam [On the accession of Ukraine to the Basel Convention on the control of transboundary illegals and their removal] Zakon Ukrainy vid 01.07.1999 № 803-XIV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-14#Text>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].

12. Pro ob'iekty pidvyshchenoi nebezpeky [On objects of increased danger] Zakon Ukrainy vid 18.01.2001 № 2245-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].

13. Pro pryednannia Ukrainy do Rotterdamskoi konventsii pro protseduru poperednoi obgruntovanoj zghody vidnosno okremykh nebezpechnykh khimichnykh rehovyn ta pestytsydiv u mizhnarodnii torhivli [On the accession of Ukraine to the Rotterdam Convention on the Procedure of Prior Informed Consent for Certain Hazardous Chemical Substances and Pesticides in International Trade] Zakon Ukrainy vid 26.09.2002 № 169-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-iv>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].

14. Pro derzhavnyi kontrol za mizhnarodnymi peredachamy tovariv viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia [On state control over international transfers of military and dual-use goods] Zakon Ukrainy vid 20.02.2003 № 549-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].

15. Pro dozvilnu systemu u sferi hospodarskoi diialnosti [On the permit system in the field of economic activity] Zakon Ukrainy vid 06.09.2005 № 2806-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].

16. Pro ratyfikatsiiu Stokholmskoi konventsii pro stiiki orhanichni zabrudniuvachi [On the ratification of the Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants] Zakon Ukrainy vid 18.04.2007 № 949-V <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/949-16#Text>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].

17. Pro implementatsiiu Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym Spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavami-chlenami, z inshoi storony [On the implementation of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand] Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.09.2014 № 847-r <<https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].

18. Pro otsinku vplyvu na dovkillia [On environmental impact assessment] Zakon Ukrainy vid 23.05.2017 № 2059-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].

19. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 19.03.2021 № 104/2021 [Decree of the President of Ukraine dated March 19, 2021 No. 104/2021] <<https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-uviv-u-diyu-rishennya-rnbo-shodo-zahodiv-67257>> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].

20. Rehlement (TeS) vid 22.05.2012 № 528/2012 Yevropeiskoho parlamentu ta rady [Regulation (EU) dated May 22, 2012 No. 528/2012 of the European Parliament and Council] <http://www.health.gov.ua/docs/presentation/regl528_2012.pdf> accessed 07.02.2023 [in Ukrainian].

BIBLIOGRAPHY

BOOKS

21. *Dii politsii pid chas vyjavlennia faktiv nezakonnogo povodzhennia z nebezpechnymy materialamy* [Actions of the police during detection of illegal handling of hazardous materials] / I M Maksymchuk, O M Sura, A A Sakovskiy, Ya V Furman ta in.: Metod. rekom. (Kyiv, Nats. akad. vnutr. sprav, 2019) 81 [in Ukrainian].

22. *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine] / D S Azarov, V K Hryshchuk, A V Savchenko ta in.; za zah. red. O M Dzhuzhi, A V Savchenka, V V Chernieia. 2-he vyd., pererob. i dopov (Kyiv, Yurinkom Inter, 2018) 1104 [in Ukrainian].

23. Khokhotva O P, Tabachuk O L, *Posibnyk z ratsionalnoho upravlinnia khimichnyimi rehovynami* [Guide to the rational management of chemical substances] (Kyiv, Tsentr resursoefektyvnoho ta chystoho vyrobnytstva, 2019) 112 [in Ukrainian].

ARTICLES

24. Maksymchuk I M, Otruini rehovyny yak element kryminalistychnoi kharakterystyky okremykh kryminalnykh pravoporushen [Poisonous substances as an element of forensic characteristics of certain criminal offenses] (2019) 4 (1) *Naukovyi visnyk publicznego prava* 316–324 [in Ukrainian].

25. Prodanchuk M H, Bantyshev O F, Velychko M V, Kravchuk O P, Salahor I M, Maksymchuk I M, Problemy kryminalno-pravovoi kvalifikatsii pravoporushen obihu nebezpechnykh khimichnykh rehovyn na terytorii Ukrainy [Problems of the criminal-legal qualification of offenses of circulation of dangerous chemical substances in the territory of Ukraine] (2020) 2 (53) *Naukovyi fakhovyi zhurnal Naukovoho tsentru preventyvnoi toksykologii, kharchovoi ta khimichnoi bezpeky imeni akademika L.I. Medvedia MOZ Ukrainy «Iednye zdorov'ia ta problemy kharchuvannia Ukrainy»* 39–48 [in Ukrainian].

26. Velychko M V, Sytnyk Ye Yu, Kovaliuk O S, Holovin D I, Naslidky derehuliatcii u sferi derzhavnogo kontroliu za vvezenniam, obihom, vykorystanniam ta utylizatsiieiu na terytorii Ukrainy nebezpechnykh khimichnykh rehovyn [Consequences of deregulation in the sphere of state control over the import,

circulation, use and disposal of hazardous chemicals on the territory of Ukraine] (2017) 1–2 (77–78) *Naukovo-praktychnyi (fakhovyi) zhurnal «Suchasni problemy toksykologii, kharchovoi ta khimichnoi bezpeky»* 143–149 [in Ukrainian].

DISSERTATIONS

27. Bondarenko M S, Kryminalna vidpovidalnist za nezakonnii dii z otruinymy chy sylnodiiuchymy rehovynamy abo otruinymy chy sylno diiuchymy likarskymy zasobamy [Criminal liability for illegal actions with poisonous or potent substances or poisonous or potent drugs] Mater. dys. na zdobuttia naukovooho stupenia k.yu.n., 2021, 269 <dndi.mvs.gov.ua > files > pdf > dissertation_Bondarenko_M_S> data zvernennia 07.02.2023 [in Ukrainian].

WEBSITES

28. Strategic Approach to International Chemicals Management [Strategic Approach to International Chemicals Management] <<http://www.saicm.org/About/SAICMOverview>> accessed 07.02.2023 [in English].

Prodanchuk M. H.

*Doctor of Medical Sciences, Professor,
Corresponding Member. NAMS of Ukraine,
Director of the Scientific Center for Preventive
Toxicology,
Food and Chemical Safety named after
Academician
L. I. Medvedya, Ministry of Health of Ukraine,*

Chernyak A. M.

*Doctor of Law, Professor,
Rector of the National Academy of
Security Service of Ukraine*

Velychko M. V.

*Candidate of Biological Sciences,
Senior Researcher and part-time
Senior Researcher of the Scientific Center for
Preventive Toxicology, Food and Chemical
Safety
named after Academician L. I. Bear
of the Ministry of Health of Ukraine
Professor of the National Academy of
Security Service of Ukraine,*

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.1-2/120-131>

EXPEDIENCY OF REPLACING THE CONCEPT OF TOXIC SUBSTANCES WITH HIGHLY TOXIC SUBSTANCES IN THE CONCEPT OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF HARMONIZATION WITH EU LEGISLATION

Abstract. *As part of the implementation of the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of March 19, 2021 “On measures to improve the level of chemical safety in Ukraine” which was enacted by Presidential Decree № 104/2021, on insufficient perfection of regulatory and organizational support chemical safety management and management systems in the country related to harmonization with the EU. In this context, it is also important to harmonize with the EU the application and understanding of terms related to chemical safety issues. One of the concepts*

used in Ukrainian law, but absent in the EU legal framework, is the concept of toxic substances. The purpose of the study is the expediency of amending the Criminal Code of Ukraine by replacing the concept of toxic substances with highly toxic in the context of harmonization with EU legislation.

Based on the study, the authors came to the conclusion that it is appropriate to amend the Criminal Code of Ukraine by replacing the concept of toxic substances with highly toxic in the context of harmonization with EU legislation.

Therefore, the authors propose making changes to the Criminal Code of Ukraine by replacing them according to their properties, and not as a subject or tool of applying the concept of “poisonous substances” to “highly toxic substances” in the context of bringing them into line with EU legislation, and removing the statues 201 and 321 of the Criminal Code of Ukraine in the new editors.

Keywords: *chemicals, highly toxic, toxicity, legal security, harmonization, national security, European Union, directives, regulations.*